

BELLINGCAT – «ЧОРНА МІТКА» ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ

«Так чи інакше все стане зрозуміло, все стане на свої місця вишикується в єдину красиву схему, ніби мереживо. Стане зрозуміло, навіщо все це було потрібно, бо все буде правильно».

Льюїс Керролл. «Аліса в країні див»

31 грудня минулого року в ексклюзивному інтерв'ю телеканалу «Прямий» п'ятий Президент України Петро Порошенко заявив, що в рамках міжнародного військового співробітництва проводилася спецоперація по затриманню російських бойовиків так званої приватної військової компанії «Вагнер».

Він зазначив, що як Верховний Головнокомандувач ЗСУ він у 2018 році санкціонував згадану спецоперацію: «Я можу підтвердити, що це було питання нашого міжнародного військового співробітництва. І мало це на меті зібрати, витягнути і тих, хто брав участь у терористичній атаці на літак МН-17, і тих, хто брав участь в збитті ІЛ-76 з українськими десантниками в Луганському аеропорту. І тих, хто робив терористичні атаки проти цивільного населення».

Порошенко наголосив, що велика кількість працівників правоохоронних органів, СБУ, працівників розвідки готові давати свідчення по справі «вагнерівців».

6 березня в етері телеканалу «Еспресо» Герой України, генерал-лейтенант запасу Служби безпеки України Григорій Омельченко повідомив, що одночасно з операцією української військової розвідки по затриманню групи російських найманців також проводило операцію Центральне розвідувальне управління Сполучених Штатів Америки аби з'ясувати, де є витік секретної інформації з Офісу президента України. «ЦРУ разом із СБУ, міністерством оборони, а також розвідкою Великої Британії і Туреччини брали спільну участь у проведенні цієї операції. Та важливо, що спецслужби та розвідслужби США, крім цієї операції, проводили також свою операцію. Я її умовно назвав «подвійне дно» або «китайська шкатулка». Американці таки виявили, де витік інформації. Про цю операцію наші спецслужби не знали», – розповів генерал.

Інакше кажучи, ЦРУ виявило російського «крота» в офісі Володимира Зеленського. На думку Григорія Омельченка,

«операція із затримання «вагнерівців» – це замкнута юридична петля-зашморг на шпії Зеленського, який займає посаду президента, і керівника його Офісу Андрія Єрмака».

Не менш жорстко з цього приводу висловився і Петро Порошенко: «Це і є державна зрада. І зараз треба встановити коло осіб, які не просто давали вказівки і зливали цю інформацію росіянам, а ще й намагалися заплутати сліди, знищуючи журнали відвідин, знищуючи докази проведення цієї операції».

Наприкінці березня має відбутися прем'єра першої серії документального фільму міжнародної групи журналістів-розслідувачів Bellingcat про скандальний зрив масштабної операції українських та іноземних спецслужб із затримання групи російських найманців так званої приватної військової компанії «Вагнер» і про те, хто в оточенні Зеленського ймовірно причетний до «зливу» секретної інформації.

Це політичний удар по команді Володимира Зеленського, який все ще продовжує заперечувати проведення такої спецоперації. Президент України назвав «маячнею» інформацію про «злив» спецоперації із затримання «вагнерівців».

«Володимире Олександровичу, ви дуже помилилися, коли намагалися стверджувати, що нічого цього не було», – звернувся Порошенко в згаданому телевізійному інтерв'ю до Зеленського. – Від вас зараз залежить, в якому вигляді там буде представлена Україна, бо паскудити Україну по всьому світу я точно буду намагатися вам не дати».

До речі, ще у вересні минулого року колишній очільник Офісу президента Андрій Богдан в інтерв'ю журналісту Дмитрові Гордону заявив, що спецоперація щодо «вагнерівців» зірвалася після дзвінка людини з найближчого оточення Зеленського. За словами Богдана, «там все навіть гірше».

Керівник Bellingcat Христо Грозев не сумнівається, що огляду на значну кількість доказів операція таки проводилась. Він вважає, що операція була продумана геніально. В інтерв'ю виданню «Новое время» журналіст зазначив: «Я ніколи не бачив такого хорошого проекту, який зробив із російських спецслужб посміховисько, клоунів. І потім держава відмовляється від цього виграшу і каже – ми цього не робили. Це для мене дуже дивно».

Журналіст Bellingcat вважає, що операція могла стати безпрецедентним успіхом в історії спецслужб: «Останній раз щось подібне робив ізраїльський Моссад в Ефіопії 70 років тому».

Відповідаючи на питання про можливі причини провалу спецоперації, очільник Bellingcat припустив, що міг бути наказ відкласти її фінальну фазу. Він назвав це «дуже поганим рішенням держави Україна». Якщо йдеться про зраду, то, за словами Грозєва, це міг бути «засекречений дзвінок» або «навіть натяк, який нашими засобами не виявити».

Хай там як, але з наближенням дня презентації фільму-розслідування Bellingcat в Офісі президента України почали нервувати. Журналістам стало відомо, що Христо Грозєву телефонував особисто Андрій Єрмак. Головний редактор «Цензор.НЕТ» Юрій Бутусов пише, що голова Офісу президента «обговорював, як можна пояснити свою позицію, дізнатися, що буде у фільмі».

За інформацією тижневика «Дзеркало тижня. Україна», прагнучи не допустити виходу фільму, найближче оточення Президента намагалося залучити до вирішення питання заступника голови МІ-6 Лі Лоуренса, який наприкінці лютого відвідав Київ. Видання стверджує, що під час зустрічі у штаб-квартирі Головного управління розвідки Міністерства оборони керівник військової розвідки Кирило Буданов і заступник голови Офісу президента Роман Машовець намагалися переконати Лі Лоуренса, щоб МІ-6 вплинула на Bellingcat і не допустила виходу фільму. Понад те, оглядач відділу міжнародної політики «DT.UA» Володимир Кравченко пише, що через день високопоставленому британському розвіднику, цього разу в компанії із запрошеним на зустріч послом Великої Британії в Україні Меліндою Сімонс, довелося вдруге вислуховувати від Буданова та Машовця настійні прохання Банкової».

Нагадаємо деякі фрагменти цієї малоприємної для української влади історії. 24 липня начальник Головного управління розвідки Міністерства оборони України (ГУР МОУ) Василь Бурба (призначений на посаду президентом Порошенком) і перший заступник голови СБУ Руслан Баранецький (призначений на посаду президентом Зеленським) прибули до Офісу президента України для доповіді про проведення завершальної стадії операції.

Разом із Зеленським були присутні глава Офісу Андрій Єрмак, перший заступник секретаря РНБОУ – голова комітету розвідки Руслан Демченко, заступник глави Офісу з питань оборони Роман Машовець і секретар президента Марія Левченко. Вона, до речі, не мала допуску до державної таємниці, а отже не мала права бути на цій нараді.

Єрмак категорично наполягав на перенесенні операції, мотивуючи свою позицію тим, що веде переговори з помічником президента Росії Дмитром Козаком, а затримання «вагнерівців» зашкодить початку перемир'я на Донбасі, запланованого на 27 липня.

Василь Бурба і Руслан Баранецький переконували Зеленського, що операцію переносити не можна, оскільки терористи ось-ось будуть в Мінську і вони вже зареєстровані на ранковий рейс літака 25 липня до Стамбулу. Тож зупинка операції може привести до її провалу.

Проте виліт «вагнерівців» таки було перенесено на 30 липня. У висліді всі 33 «вагнерівці» були затримані КГБ Республіки Білорусь у ніч на 29 липня.

Варто нагадати і про таке. 3 серпня під час наради у Зеленського керівник ГУР генерал-полковник Василь Бурба заявив, що операція провалена і причина цьому – зрада. Він вимагав перевірити на поліграфі всіх, кому було відомо про операцію. Генерал наполягав, щоб перевірили його самого, Єрмака, Демченка та Машовця.

На повідомлення про існування ймовірного «крота» чи «кротів» в оточенні президента Зеленський не зреагував. Не було ухвалено жодного рішення щодо перевірки ймовірно причетних до скандалу. Офіційне озслідування провалу масштабної спецоперації так і не почалося. Натомість був звільнений із займаної посади Василь Бурба.

Але. Ми чомусь не беремо до уваги «прокол», допущений начальником ГУР МОУ Василем Бурбою і першим заступником голови СБУ Русланом Баранецьким на фінальній стадії спецоперації.

Йдеться про те, що про неї вони доповідали Президентові в присутності Єрмака та інших осіб. Одна з них навіть не мала допуску до державної таємниці!

Ось як висловився з цього приводу экс-керівник Головного управління розвідки МО, колишній голова Служби зовнішньої розвідки, генерал-лейтенант Віктор Гвоздь у програмі Роксани Руно «Всього по беспределу» на Аполотроф TV:

«Якби мені сказали доповісти таємну інформацію президенту, коли біля нього є інша людина, я б ніколи цього не зробив...»

– Ви натякаєте на Єрмака?

– Ні. Я натякаю на керівника воєнної розвідки, який доповідав у присутності тих осіб, які не повинні цього знати. От на що я натякаю.

– Міг йому президент сказати: говори.

– То й що, він не має права.

– Він має право відмовитися?

– Абсолютно. Мені свого часу доводилося відмовляти керівнику Адміністрації президента. За це мені казали: «Я тебе уволою». Звільняйте».

За інформацією відомого журналіста Юрія Бутусова, цього річ з Василем Бурбою зустрічалась довірена особа президента Зеленського. Колишньому очільнику ГУР МО було запропоновано «відступити» – зайняти посаду посла України в Австралії в обмін на публічне спростування скандалу з «вагнерівцями», відмови від інтерв'ю і будь-якої співпраці з Bellingcat. Бурба від цієї далеко не джентльменської угоди відмовився. 22 лютого його сім'я без попередження була виселена з будинку, що охоронявся, високопоставленого розвідника позбавили документів прикриття. Втім Національна поліція таки спростувала інформацію про те, що колишнього керівника Головного управління розвідки Міністерства оборони, носія надважливих державних секретів, позбавили державної охорони.

Ще б пак, 31 березня 2017 року в Маріуполі підірвали автомобіль, в якому перебував заступник начальника відділу контррозвідки управління СБУ Донецької області полковник Олександр Хараберюш. Того ж року, 27 червня, був учинений замах на командира спецназу Головного управління розвідки – полковника Максима Шаповала. Від потужного вибуху він загинув на місці...

Безумовно, жодна держава світі не застрахована від появи шпигуна у вищих ешелонах влади. Але в такій драматичній ситуації як скандал з «вагнерівцями» надто оптимістично очікувати, що Білий дім наважиться надати Україні статус основного союзника США поза НАТО – Major Non-NATO Ally.

В інтерв'ю програми Axios для каналу НВО Володимир Зеленський загадав про перспективи членства в Північноатлантичному альянсі: «Ми вдячні за все. Але якщо ми, українці, і Україна хоче бути рівноправним членом альянсу, рівноправним членом НАТО... Це одне з найважливіших питань безпеки – тієї самої безпеки, про яку говорить президент Байден. В такому разі в мене є дуже

просте питання: пане президенте, чому ми досі не в НАТО?»

Володимиру Зеленському навряд чи було доречно ставити Джо Байдену таке питання, не давши раду скандалу з провалом спецоперації розвідки. Адже завдано відчутного політичного ляпаса репутації та авторитету Української держави.

Непрофесійні дії української влади (надто коли йдеться про захист секретів держави) не можуть не породжувати у Заході поважні сумніви стосовно надійності та передбачуваності українського керівництва як партнерів.

Страусина позиція влади, тотальне замовчування/заперечення вкрай підозрілої історії лише посилює недовіру в суспільстві до високопосадовців.

Найвище державне керівництво України зіткнулося з кризовою ситуацією, описаною в багатьох підручниках зі зв'язків з громадськістю і книжках, присвячених методам управління. Подія сталася, система зруйнована, інформаційне висвітлення ситуації почало розвиватися незалежно від бажання Офісу президента і гаранта Конституції замовчати провал спецоперації. Через свій непрофесіоналізм українська влада почала панікувати, робити помилкові кроки.

У кризовій ситуації передусім треба бути чесним і відкритим. Але замість того, щоб визнати реально існуючу проблему і розробити відповідну стратегію, влада не знайшла нічого кращого, як взялася заперечувати очевидні речі та ігнорувати оприлюднені документи. Вже розсекречені. Заперечувати очевидне – погано, не заперечувати – ще гірше. Доводиться обирати те, що погано, але не гірше поганого. У висліді був вибраний помилковий алгоритм поведінки: влада взялася переконувати суспільство і світ, що спецоперація не проводилась, а отже й не було витоку конфіденційної інформації.

В інформаційному потоці державного рівня найцікавішими, найціннішими, ключовими є заперечення, спростування. Це абетка кожної поважаючої себе розвідувальної служби. Тому політичні аналітики, розвідники дуже пильно стежать за тим, хто саме і що саме заперечує, відтак намагаються зрозуміти причину такої поведінки.

Саме на цьому й акцентує керівник Bellingcat Христо Грозев: «Для нас завжди виклик, коли держава щось заперечує. Ми завжди намагаємося відреагувати на таке. Звичайно держава, яка все заперечує, – це Росія. І ось вперше відбулося так, що факт, який здавався очевидним, заперечує Україна».

27 серпня минулого року в ефірі ток-шоу «Право на владу» на телеканалі «1+1» ексгенпрокурор Юрій Луценко розповів про масштабну спецоперацію українських спецслужб, яку почали проводити ще 2018 року і яка могла мати величезний успіх у протистоянні з Росією.

4 вересня, інформаційну бомбу підірвав народний депутат від «Європейської солідарності» Володимир Ар'єв. Він заявив, що в його розпорядженні є повний пакет документів щодо всіх «вагнерівців», задокументованих українськими спецслужбами. Це, зокрема, протоколи розшифрувань розмов вербувальника з «вагнерівцями», підписані старшим слідчим СБУ, підозри, які подавались до суду й підписані відповідальною особою Офісу генерального прокурора.

На думку депутата, все це «доводить цинічну брехню влади, яка намагалася приховати факт проведення цієї операції, яка насправді є унікальною й показує, наскільки якісно українські спецслужби навчилися працювати в бойових умовах з 2014 року». Володимир Ар'єв зажадав негайного створення Тимчасової слідчої комісії. Не вдалося. Навіть після того, як він оприлюднив частину «вагнерівських» документів.

У державах сталої демократії існує система нагляду за роботою спеціальних служб. Так, у США в 1994 році був ухвалений закон «Про розвідувальні служби», у складі парламенту створений Комітет у справах розвідки та безпеки США, здійснюється безперервний моніторинг роботи спецслужб з боку Конгресу та його профільних комітетів. Існує Комісія у справах спеціальних служб Сейму Республіки Польща. Нічого подібного в Україні досі немає.

10 вересня в приміщенні інформаційної агенції «Інтерфакс-Україна» в Києві відбулася прес-конференція «Загрози національній безпеці України», яку провели Юрій Луценко і Олександр Турчинов. Присутні мали можливість довідатися про ймовірні подробиці спецоперації, брутально проваленої на фінальному етапі внаслідок зливу цілком таємної цілком інформації з владних кабінетів.

12 вересня генпрокурорка Венедиктова повідомила, що в Державному бюро розслідування відкрито справу за фактом можливої спецоперації...

Виконуючий обов'язки директора ДБР Олексій Сухачов на засіданні Верховної Ради 3 березня 2021 року за певних присутніх, що справу про зрив спецоперації щодо «вагнерівців» активно розслідують, проводяться допити, в тому числі глави Офісу президента Андрія Єрмака.

Минулого року електронна петиція з вимогою створення

Не бійсь. Не зраджуй. Не мовчи

Олег К. Романчук. «Не бійсь. Не зраджуй. Не мовчи»: Публіцистика воєнного часу. Вибрані тексти 2014–2019: статті, есе. – Львів: Універсум, 2020. – 608 с., 7 іл.

Умови придбання

Щоб придбати книжку, слід переказати 250 гривень (у вартість включені поштові витрати за пересилку рекомендованою бандероллю) через будь-який банк чи надіслати поштовим переказом на рахунок IBAN UA08325268000000002600744144 в ПАТ АКБ «Львів», ЄДР-ПОУ 19326603, МФО 325268. Одержувач: ТзОВ «Універсум».

Не забудьте надіслати на адресу редакції («Універсум», п/с 2994, Львів–17, 79017) копію квитанції поштового переказу чи платіжного доручення, чітко зазначивши при цьому свою адресу та номер мобільного телефона (вимога Укрпошти).

Тексти книжки відомі читачам часопису «Універсум», тижневика «Країна», інтернет-порталу «Радіо Свобода». Зібрані «під одним дахом», вони дають змогу простежити вперту, послідовну лінію автора щодо захисту національних інтересів.

Леонід Капелюшний, письменник, сценарист, публіцист

Перед тим, як продемонструвати фільм про зрив операції із затриманням бойовиків приватної військової компанії «Вагнера», міжнародний альянс журналістів-розслідувачів Bellingcat спочатку випустить його текстову версію в супроводі короткого відеоролика. Про це в ефірі програми «Свобода слова Савіка Шустера» 23 квітня повідомив представник Bellingcat Христо Грозев.

Він зазначив, що на завершення роботи над фільмом про «вагнерівців» треба ще кілька місяців.

«Тому ми вирішили все-таки не чекати закінчення самого фільму... а зробити, швидше за все, друковане, текстове видання нашого розслідування. І, можливо, з телевізійним форматом розслідування – не довгого, не повний фільм, а там, пів годинне розслідування. Постараємося це зробити якомога швидше», – сказав розслідувач.

парламентської тимчасової слідчої комісії (ТСК) з розслідування справи «вагнерівців» 13 вересня набрала на сайті Верховної Ради необхідні для розгляду 25 тисяч голосів. 16 вересня народний депутат Роман Костенко від фракції «Голос» зареєстрував у парламенті проект постанови про створення ТСК.

Однак «слуги народу» вирішили за ліпше прислухатися до «аргументів» народного депутата Нестора Шуфрича: *«Цієї слідчої комісії у Верховній Раді України не буде, тому що не було доповіді, не було спецоперації, це абсурд. З точки зору парламентського контролю ми можемо перевіряти тільки ту інформацію, яка нам виглядає достовірною»...*

5 березня Володимир Ар'єв з трибуни Верховної Ради закликав негайно створити парламентську Тимчасову слідчу комісію з розслідування зриву спецоперації по затриманню «вагнерівців». Він наголосив, що Офісу Зеленського не вийде зробити вигляд, ніби нічого не було. «Спочатку в Офісі Президента заперечували, що була взагалі така спецоперація. Потім злилися. І всі, хто говорив про злив спецоперації «вагнерівців», ходили на допити в ДБР, де їх питали, де вони цю інформацію отримали», – нагадав Ар'єв. – Зараз ми переходимо до етапу торгу, коли заступник Єрмака говорить про те, що «можливо, це попередній Президент злив цю спецоперацію». Таким чином вони визнають, що спецоперація щодо «вагнерівців» принаймні існувала. Хоча не можуть навіть додуматися до того, що лише чинний президент може мати доступ до деталей спецоперації на фінальному етапі».

Сер Френсіс Уолсінгем, один із засновників англійської Секретної служби, вирік знамениту фразу: «Ця робота надто важка і брудна, тому займатися нею можуть тільки джентльмени». Сентенція про важливість розвідки, виголошена британцем ще у XVI столітті, досі залишається актуальною. На жаль, Володимир Зеленський та його команда досі цього не зрозуміли.

Навіть совєтські більшовики усвідомлювали роль і значення розвідки. Так, 6 вересня 1920 року, розглянувши причини поразки в польській кампанії, Політбюро ЦК РКП (б) вирішило кардинально реорганізувати закордонну розвідку: «Враховуючи те складне міжнародне становище, в якому ми перебуваємо, треба поставити питання про нашу розвідку на належну висоту. Тільки серйозна, правильно поставлена розвідка врятує нас від випадкових ходів наосліп».

У грудні 1952 року під час підготовки проекту постанови ЦК КПСС «Про Головне розвідувальне управління МГБ СРСР» на одному із засідань Комісії Сталін зауважив: *«Найголовніше, щоб у розвідці навчилися визнавати свої помилки. <...> Не можна бути наївним у політиці, але надто не можна бути наївним у розвідці».*

Слушна думка. Сьогодні в Україні дві війни: зовнішня і внутрішня. Внутрішню не завжди побачиш і відчуєш, але вона присутня у всьому – в політиці, в культурі, в економіці, в побуті. Секретом полішинеля є той факт, що в Україні зосереджена потужна п'ята колона, привільно почуваються колаборанти. Тож українським спецслужбам треба активніше займатись глибинними розробками агентури, які включають професійне стеження за потенційними ор-

ганізаторами та ймовірними керівниками проросійського підпілля, складну й небезпечну роботу під прикриттям.

Стратегічна розвідка незалежної України чи не найважливіша для національної безпеки сфера діяльності держави. В умовах відвертої військової агресії з боку Росії треба вживати ефективних заходів для її зміцнення стратегічної розвідки, контррозвідки. Потрібні кардинальні, в тому числі кадрові, заходи. Зволікання загрожує величезними військовими, політичними і економічними втратами. Історія це однозначно підтверджує.

Чи підштовхне Володимира Зеленського фільм-розслідування Bellingcat до усвідомлення кінцевої потреби ухвалення давно назрілих кадрових рішень для зміцнення національної безпеки і для нього самого? Чи зрозуміє український президент важливість функцій розвідувальних служб і як треба з ними співпрацювати?

Чи, можливо, в Офісі президента планують спеціальною ухвалою РНБОУ заборонити художній фільм про зрив операції з «вагнерівцями», який за інформацією Петра Порошенка збирається знімати всесвітньо відома компанія Netflix?

Дарма. Переглянувши кінострічку, глядачі і в США, і в інших країнах світу так чи інакше матимуть змогу зрозуміти, як саме президент Зеленський вирішує питання національної безпеки України.

P. S.

10 березня Христо Грозев прилетів до Києва і взяв інтерв'ю у кількох чиновників Головного управління розвідки Міністерства оборони, Петра Порошенка, агента НАБУ Євгена Шевченка і народного депутата Михайла Забродського.

За словами головного редктора «Цензор.НЕТ» Юрія Бутусова, глава Офісу президента Андрій Єрмак попервах запропонував керівникові Bellingcat Христо Грозеву зустрітись в Києві та записати для фільму інтерв'ю з українськими державними діячами. Однак згодом згадану зустріч Єрмак скасував без пояснення причин. Совпаденіє?..

Олег К. РОМАНЧУК

